

JOAN FUSTER

TONI MOLA

Joan Fuster hil da. 1992ko ekainaren 21ean, bere bizitza osoan bizi izan zen Sueca-ko etxe berean —Sant Josep kaleko 10ean hain zuzen—, Ribera Baixako eskualde valentziarrean, inoiz izan den katalanezko saiakeragilerik hoberena bezala kontsideratua zegoen Joan Fuster i Ortells-ek miokardioko infartu batek jota hil egin zen. Bere desagertzearekin ez bakarrik idazle handi bat joan zen, valentziarren —alegia Herrialde Valentziarreko katalanen— kontzientzia kritiko eta nazionalaren adierazlerik bikainena ere joan bait zen aldi berean.

Joan Fuster Suecan bertan jaioa zen, duela 70 urte. Aita karlista zuen, eta familia nahiko apalekoa izan arren, Fuster-ek

ikasketak jarraitzeko aukera eduki zuen, bere aita, tailista lanbidez, marrazketako maisu gisa ere aritzen bait zen. Baxilergoa bukatu ondoren, Zuzenbideko ikasketak burutu zituen, baina urte pare bat besterik ez zituen egin abokatu bezala lanean. Idazle bezala profesionaltzea erabaki zuen berehala eta irakurtzera —bere pasiorik edo grinarik handiena—, literatur sorkuntzara, prentsan egindako kolaborazio edo lan-kidetzetara —hauexek izan ziren bere diru-iturri bakarrak urte askotan— eta agitzio kultural, zibiko eta politikora eman zen bete-betean. Fuster berak aitortzen zuen, sarri askotan, beharrian profesionala izan zela, seguruenik, berea bezalako obra hain zabal eta bariatuaren arrazoi behinena.

POETA

Fuster-ek bere sormen-lanak poesiaren bidetik hasi zituen, baina berehala utzi zuen genero hori saiakeraren munduan murgiltzeko bete-betean: *ideien literatura*, berari hainbat atsegin zitzaion esaldia errepikatzeko. Hala ere, Fuster poeta handia izan zen, poeta berritzailea, bai gaien aldetik eta baita formalki ere. Valentziako Unibertsitateko irakaslea den Josep Ballester-ek duela gutxi argitara eman duen *Joan Fuster, una aventura lírica* liburuak (Valencia, 1990, Tres i Quatre Argitaletxea) ondotxo frogatzen du bere balioa.

Bere poesi liburu nagusienak *Sobre Narcís* (1949), *Ales o mans* (1949), *Terra en la boca* (1953) eta *Escrit per al silenci* (1954) dira. 1987. urtean Fuster-ek bere poesia guztia argitaratu zuen *Set llibres de versos* liburuan, eta bertan argitara eman gabe zegoen bere lan poetikoaren zati handi bat ere bildu zen.

Fuster poeta lirikoa izan zen, maitasunaren poeta bat, Literatura katalanaren Urrezko Mendeko (XV. mendeko) klasiko valentziarraren eragin handia jaso zuena, eta Ausiàs March-ena bereziki. Baina, horretaz gainera, Fuster poeta ironikoa ere izan da, sarkastikoa esatera ere ausartuko ginatke, sozialagoa eta zenbait testutan baita existentzialista eta sinbolista ere. Bere irakurketarik gogokenak, katalanezko literatura-

ren barruan, Josep Carner, Salvat-Papasseit eta Carles Riba izan ziren. Kultura katalanaz landa, Paul Valery-ren irakurle sutsu eta porrokatua izan zen Fuster, *Le cimetière marin* izeneko miresten zuelarik batipat bere lanen artean, eta baita Paul Claudel eta Rabelais-ena ere, azkenari Elegia zoragarri bat eskaini ziolarik.

SAIAKERAGILEA

Arestian esan dugun bezala, Joan Fuster-ek berehala utzi zuen albo batera poesia, bere indar guztiak saiakeran eta egunkarietako lankidetzetan jartzeko. 1944. urtean, artean Zuzenbideko ikaslea zela oraindik ere Valentziako Unibertsitatean, a rgitaratu zuen bere katalanezko lehen artikulua izango zena: “Vint-i-cinq anys de poesia valenciana”.

Zalantzarik gabe, Fuster saiakeragilea da, esaterik baldin badago, Fusterrik hoberena, Fusterrik berritzaile eta origina- lena. Michel de Montaigne —”nere Montaigne maitea”— eta moralista frantsesak, Voltaireedo la Rochefoucauld esaterako, Bertrand Russel-ekin batera —idazle baino gehiago desinfektatzaile bat zela esaten zuen Fuster-ek Russell-engandik— izan ziren bere autorerik gogokoenak alor honetan. Herrira itzuliz, beti mirestu zuen don Eugeni d’Ors-en *Glossari* lana, bere ideia intelektual eta politikoak guztiz gaitzesten zituen arren.

Saiakera generoak duen definiziorik ederrenaren ildotik, Joan Fuster-ek, bere bizitzan zehar, gairik desberdin eta bariatuen buruzko bere eritzi oparoa eskaini zigun: hasi arte plastikoetatik, *Descrèdit de la realitat* obran (1955) eta ikasketa humanistikoetaraino, *Les Originalitats* (1956), *Figures de Temps* (1957), *Diccionari per a ociosos* (1964), *L’home, mesura de totes les coses* (1967) eta *Sagitari* (1984) lanek frogatzen duten bezala; baina baita ere kulturaren historiari buruzko lanak, adibidez *Llibres i problemes del Renaixement* edota klasiko valentziarre buruzko lanak, hala nola: “Ausiàs March, el ben enamorat” (1962), literaturaren kritika eta historia, esate baterako *Contra el Noucentisme* (1978), eta izakera sozio-politikoaz zuten saiakerak.

Bere libururik estimatuenak eta egilearen ustez, urteak aurrera egin ahala bere burua ezagutzeko aukera gehien ematen ziotenak, horrelaxe aitortu bait zuen, saiakera laburrez osatutakoak dira, esaldi zehatzak dituztenak, gai-aldetik probokatzaileak, egunkari gisa antolatutako askotan. Horrelakoak dira, adibidez, *Causersed'esperar* (1965) eta *Diari 1952-1960* (1969).

Lan-mota honetan, sakon-sakonean aztertzen dira arazorik diferenteenak: filosofikoak, politikoak, literarioak, kulturalak, linguistikoak nahiz zientifikoak: pretentsio akademiko handirik gabe, hitzaren zentzu hertsian, baina asmo didaktiko argi eta garbi batekin, inolako zalantzarik gabe. Joan Fuster-ek hainbeste miresten zituen moralista frantsesen tradiziozko bikainena jarraitzen zuen gisa horretan. Humanista baten lana da hau, inondik inora, hitzaren esanahirik klasikoenean, pertsona kulto eta erro-errotik jakintsu baten lana. Hizkera ere modurik zainduenean darabilten lanak dira, gainera.

Izan ere, Fuster-ek erabiltzen duen katalana da, Josep Pla bere adiskidearekin batera, katalan literariorik landuena eta,aldi berean, Herrialde Katalanetako batezbesteko hiztunarengandik gertuen dagoena. Literatura katalanean inoiz eduki dugun narraziozkoa ez den prosarik onenaren aurrean gaude, inolako ezbaierik gabe. Eta bere asmo didaktikoa horixez, hain zuzen, bere testuak horren modu dotorean zaintzera eramaten zuena. Bere ideia eta konbikzio linguistiko-literarioen argibide gisa, bere adiskide Josep Pla-k emandako aholkua errepikatu ohi zuen behin eta berriz Fuster-ek: "katalanez irakurtzea tortura bat izan ez dadin saia zaitetz". Eta seguruenik horrexegatik ere bai, Fuster-en testua atsegina eta burutsua da, estiloz oso arina, zorrotza eta zuzena. Josep Pla berbera eta Gaziela izan ziren Sueca-ko idazlearen kazetaritza-prosaren osakeran eraginik handiena eduki zuten idazle-kazetariak.

Sueca-ko bere barne-erbestealditik, Fuster-ek ikasketetara eta sormen-lanera bete-betean emateko erabakia hartzen duen une hartako baldintza soziopolitikoek ere baliozkoagoa eta adoretuagoa egiten dute erabaki hori, zeren eta Espainiako Gerrak (1936-1939) erabat deuseztatu eta desegin bait zituen

Errepublika garaia bitartean Herrialde Katalanek hezur amitu zituzten kultur ahalbide guztiak. Ez dago esan beharrik ere ezen literatur sortzaileek aukera eta giro eskasa baldin bazuten gerraosteko estatu espainiarrean, katalanez, galego-portugesez edota euskaraz idazten zutenak idazle klandestinoak zirela praktikan.

Eta logikoa denez, Joan Fuster-ek garaiko prentsan gazte-leraz idatziz irabazi behar izan zuen eguneroko ogia. Baina burutik pasa ere ez zitzaion egin idatzi zituen laurogeitik gora sormen-lan horietatik bakarra ere katalana ez zen beste hizkuntzaren batean izan zitekeenik. Frankismoak ezarritako zentsura politikoa izan zen bere burua *Manifiesto Komunistari atxekia zen liberal bat* bezala definitu zuen sortzaile baten etsairik nagusienetako beste bat. Gizartean esku hartzeko egiazko aukerarik ezak, tradizioarekiko haustura edo etenak eta gerra-amaierak ekarri zuen beste herrialdeekin komunikatu ahal izateko zailtasunak are zailagoa egiten zuten langintza bere ideia sozial eta nazionalistak zeuzkan gizonarentzat.

Guzti horrek argitzen du, era berean, Joan Fuster-ek saiakera alorrean egindako lehenengo ekarpenak erbesteko aldizkari katalanetan argitaratu izatea (*El Pont Blau* edo *La Nostra Revista*).

IZAERA SOZIOPOLITIKOA DUTEN SAIAKERAK

Egoera kultural, sozial eta politikoak berak ezinbestekoa egiten zuen Joan Fuster-ek gogokoen zituen gaietako bat herriaren beraren gaineko hausnarketa izatea, introspekzio kolektiboa eta nazionala hain zuzen ere, Jaume Vicens Vives historialariarentzat (*Notícia de Catalunya*) eta Josep Ferrater Mora filosofoarentzat (*Formes de la vida catalana*) ere izan zen bezalaxe.

Berrogeitamarreko hamarkada bitartean argitaratu zituen Joan Fuster-ek bere lehenengo saiakerak ildo honetatik. Baina hirurogeiko hamarkadaren hasieran eman zituen ezagutzera gai zibiko-politikoak ukituz ikuspegi valentziar-katalan batetik jorratzen zituzten bere lanik esanguratsu eta garrantzitsuenak.

Lan hauekin, Joan Fuster-ek bere garaiarekin erabat konprometitua dagoen intelektualaren zeregina hartu zuen bereztzat eta berehala bihurtu zen ez bakarrik artean jaioberria besterik ez zen valentzianismoaren erreferentzi puntua, baita frankismoaren kontrako oposizio osoarena ere, herri-mailan eta politika-mailan.

Fuster, inolako parekorik gabeko fenomeno literario, kultural eta politikoa izan zen testuinguru hartan, Herrialde Valentziarrean. “Valentziak, Herrialde Valentziarrak —berak salatu zuen bezalaxe— ez die jaten ematen bere intelektualei”.

Bertako literaturak emandako izen garrantzitsu bakanak gaztelaniaz idatzi zuten beren obra, Azorin-ek edo Blasco Ibañez-ek bezala. Fuster inflexio-gune funtsezkoa da, beraz, herrialdearen historian, ikuspegi hertsiki literariotik bezala baita ikuspegi soziolinguistikotik, kulturaletik, sozialetik eta politikotik ere. Joan Fuster-en idatziek berreskurapen nazionaleko proiektu oso bat inspiratu eta diseinatu zuten, nazionalismo valentziarraren sorburua Joan Fuster-en agerpenarekin bat datorrela esan ahal izateraino. Iragan historikoa argitu eta ezagutzera eman, eta oroimen kolektiboa berreskuratzeko baldintzarik egokienak proiektatu zituzten hainbat eta hainbat azterketa, ikerketa eta proiektu bultzatzaile nekazina izan zen.

Bere pentsamendu zibiko-politikoaren bi ardatzak, arazo nazionalari dagokionez, gehien aipatuak diren bere esaldietako bitan laburbildu daitezke: “Valentziar esatea da geure buruari katalan deitzeko daukagun modua” eta “Herrialde Valentziarra ezkertiarra izango da edo ez da izango”. Bi esaldiok berehala bihurtu ziren demokraziaren aldeko borrokan azken urteetako kontsigna unitarioak Herrialde Valentziarrean.

Fuster berak errepikatzen zuen, dena den, bere obraren zati hau eztabaidatuagoa izan dela irakurria baino, Herrialde Valentziarreko klase zuzendarien aldetik batipat.

Horregatik, desagertu berria den saiakeragileari egin geniezaiokeen omenaldirik bikainena litzateke bere lanak aditasunez, kritikoki baina aldi berean razionalki irakurtzea, gizarte valentziarraren sektorerik atzerakoienek, behin eta berriz, modurik txarrean, beren interes eta baldintza sozial nahiz

politikoei begira, hainbat frustrazioren espaziozko akter bihurtu duten intelektual handiari egindako medeapen-ekintzarik onena bezala. Guztiok gara judutarrak norbaitekiko, esan ohi zuen Sartre-ren esaldia bere eginez.

Izan ere, faszismo autoktonoak, populismo erregionalistaz jantzi eta mozorroturik, ez bakarrik haserre eta gorrotorik irrazional eta anti-intelektualisten jomuga bihurtu zuen Fuster, hori gutxi bailitzan jazarri eta bitan bere bizitzaren kontra atentatza ere iritsi bait ziren (1978 eta 1981. urteetan). Joan Fuster-ek argumentuak erabiliz erantzun zuen beti: liburuekin, artikuluekin, hitzaldiekin. Horixe zen bere balore intelektualik handiena: pentsamenduan, *ilustrazioan* jartzen zuen konfidantza, elkarbizitza ulertu eta gizatiarragoa egiteko baliabide bakarrak bezala.

1962. urtean bertan jadanik, *Nosaltres els valencians* (62 Argitaletxea) eta *El País Valenciano* (Destino Argitaletxea) argitaratu zituela eta, Diego Sevilla Andrés falangistak gogor erasozion Fuster-i “Burguesía y catalanismo/Burguesia eta katalanismoa” izeneko prentsa-artikulu batekin. Eta artikulu hone-tan, bitxikeria irudi dezakeen arren, Herrialde Valentziarreko katalanistei —Fuster izaki horien adibiderik nabarmenena— naziak eta komunistak esaten zien aldi berean. Eta, noski, Barcelona-ko burgesiaren morroi gisa ari zirela salatzen zituen. Salaketa hori etengabe erabili izan da gaur egun arte. Antikatlanismoak jarraitzen bait du izaten Herrialde Valentziarrean faszismo autoktonoa biltzen duen indar nagusia.

Joan Fuster, punta-puntako pentsalaria izan da, inolako ez-bairik gabe, baita Europa mailan ere. Katalanismoarekiko zuen harrotasunezko atxekimenduak galerazi dio ezagutuagoa izatea. Eta horretxek mugatu du bere obra etxe-zoko eta bazter askotan ilunegietara. Saiakera-arloan emandako bere ekarpen orokorra, bere pentsamendu-mailako lanak, kulturaren historiari buruzko bere ikerketak eta, azken finean, idazle handiaren hainbat eta hainbat alderdi eta ikuspegi *iza- era zibiko-politiko*zko eta *errebindikazio nazionalistaz kutsatu- tako* bere obrek ezkutatuak geratu dira. Horrela izanik ere, harrotasun osoz eraman zuen berak: “liburu horiek beharre-z-koak ziren eta norbaitek idatzi behar zituen. Horiexek dira,

neri, une hartan, irakurtzea eta ez idaztea gustatu izango litzazkidakeen liburuak. Baina neronek idatzi nituen eta bere n edukin ideologikoa hasieratik bukaeraraino mantentzen jarraitzen dut, inolako erreserbarik gabe”.

Joan Fuster-ek eduki duen eragin zibikoa bere neurrian ebaluatu ahal izateko, hainbat langintza eta proiekturen bultzatzaile kultural bezala edukitako papera ere neurtu beharko litzateke eta baita herriaren aurrerapen sozial eta politikoa defendituko zuen ekintza, hitzaldi eta eztabaida orotako partaidetza nekazina ere.

Adibide gisa, bera izan zen *Acció Cultural del País Valencià* izenekoaren sortzailea eta presidentea ere hil zen artean, katalanismo valentziarraren herri-erakunderik handiena berori, eta baita *Fundació Renau* delakoarena ere, zenbait argitalpenen aholkulari izateaz gainera, esate baterako *Gran Enciclopedia Catalana* eta beste batzuren.

Ez zen kasualitatez izan, guzti horregatik, Fuster-ek Herrialde Katalanetako herri-erakundeen goraipamenik altuenak jasotzea eta, aldi berean, Kataluniako bezala baita Herrialde Valentziarreko gobernu autonomoenak ere; Premi d’Honor de les Lletres Catalanes eta Premi d’Honor de les Lletres Valencianes, Valentzia eta Barcelonako Unibertsitateetako honoris causa doktoretza-tituluez gain.

Intelektual konprometitu baten aurrean aurkitzen gara bete-betean, eta halako punturaino ezen ezinezkoa bait da Joan Fuster-en bizitzaren eta obraren artean bereiztea. Guzti horrek ekarri du Joan Fuster-ek valentziarren kontzientzia kolektiboa —soziala bezala baita nazionala ere— eraikitzekeo prozesuan eduki duen trszendentzia eta zerikusia guztiek onartua izatea, aldekoek nahiz kontrakoek. Kazetaria eta Joan Fuster-en adiskidea zen Vicent Venturak esan du, eta arrazoi osoz, Joan Fuster “txiripa genetiko” bat izan dela Herrialde Valentziarrarentzat.

Zalantzarik gabe, *Nosaltres els valencians* da bere lanik eza-gunena eta, baita gure herriko azken urteotako historian eraginik gehien eduki duen liburua ere. Baina norabide zibiko-politiko berriak markatu nahi horren ildotik azpimarratu behar dira, horrez gain, *Questió de noms* (1962), *Combustible per a falles*

(1967), *Hi ha més catalans encara* (1969), *Un país sense política* (1976), *El blau en la senyena* (1977), *Destinat (sobretot) a valencians* (1977), *Ara o mai* (1981), *País Valencià, per qué?* (1981) edo *Pamflets polítics* (1985), adibide gisa.

NOSALTRES ELS VALENCIANS

Vicens Vives historialariak *Notícia de Catalunya* argitaratu ondoren, Max Canher editore katalan-alemaniarrak Edicions 62 etxearen inaugurazio gisa, Herrialde Valentziarraren megoera nazionala aztertuko lukeen liburu bat idazteko enkargua eman zion Fuster-i. Horixe izan zen *Nosaltres els valencians* (1962) liburuaren jatorria, Ernest Lluch-ek bere garaian “Herrialde Valentziarraren historiaren historiaurrea markatzen duen liburua” bezala definitu zuen (*La via valenciana*, València, 1976).

Fuster-ek lehendik liburu horretan azaldutako eritzietakoren bat edo beste atzerriko aldizkarietan aurreratu bazituen ere, *Nosaltres els valencians* liburuan adierazten du modu globalizatuan herrialdearen errealitate historiko, sozial eta politikoren bere interpretazioa.

Nosaltres els valencians da, horrexegatik, valentziarrok geure herrialdea kolektibitate gisa interpretatu ahal izateko daukagun lehen ikerketa serio eta zorrotza. Fuster berak borondate-aitorpen batekin zabaltzen duen ikerketa, hain zuzen: “Ez daukat hau beste autoritaterik: nere herriaren biziagatik eta halabeharregatik obsesioraino suhartsu eta berotu izana. Agian horixe da nere baitan aitortzen dudana pasio jator bakarra”.

Fuster saiatzen da liburuan “zer gara?”, “zer egiten dugu?” “zer izan nahi digu valentziarrok?” betidaniko galderei erantzuten.

Eta horretarako Herrialde Valentziarraren historia aztertzen du, bere nazio-ahultasunaren arazoak eta jatorrizko nazio-amarengandik urrunduz bultzatu duten prozesu historikoak azalduz. Berreskurapen nazionalerako gida-lerro nagusiak iradokitzen ditu azkenik. Berreskurapen hori ezinezkoa izango da, Fuster-en eritziz, valentziarren katalantasuna onartu eta aitortzen ez bada.

Azken konklusio hau topiko ideologiko guztien kontra doa, eta bereziki burgesia valentziarrak —betidanik bere herriaren errealitate nazionalari bizkarra emanez bizi izan den burgesia horrexek berak— sortu eta elikatu zuen *Levante zoriotsu*-aren topikoaren kontra. Fuster-ek, bere saiakerarekin, beste herrialde bat aurkeztzen du, berria, kontraesanez eta ñabarduraz josia, adskripzio nazionalaren dilema horretan bete-betean sartua: edo katalanak gara, edo espainolak gara.

Liburuaren agerpena eta Fuster-en beraren irteera nazioaren esfera publikora izan zen sektore valentziar dinamikoek errebindikazio nazionalistaren inguruan bizitza sozial eta kolektibo bizi eta oparoa aurrera eramateko behar zuten akuitua edo bultzada. Halaz eta guztiz ere, Joan Fuster-i ez zitzaion atsegin bere burua nazionalista bezala definitzea: “Nazionalistak, egia esateko, ez gara gu: gure kontra daudenak baik, hain zuzen ere”. Eta izan ere, Fuster-ek bere idazlanen zati garrantzitsu bat horretantxe eman zuen, nazionalismo espainolari moztorra kentzen, *Contra Unamuno y los demás* (1975) izanik horren adibiderik argiena, bertan intelektualitate espainolaren ideologia nazionalistaren erreposoa egiten duelarik (Sánchez Albornoz, Madariaga, Américo Castro edo Unamuno bera).

Argitaratu eta hogeitamar urte beranduago ere, *Nosaltres els valencians* lanak derrigorrezko erreferentzi gunea eta bulkada izaten jarraitzen du, valentziarren identitate edo nortasunari buruzko hausnarketa intelektual bat egin ahal izateko. Soziologiaren, historiaren, ekonomiaren ikuspegitik *Nosaltres els valencians* izan da eta izaten jarraitzen du Herrialde Valentziarraren analisisa egiteko abiapuntua.

Ez dago lekurik hirugarren bideentzat: edo valentziarrak (alegia, katalanak) edo espainolak (alegia, ez valentziarrak). Inork ez du lortu oraindik ere Fuster-en tesiei argudioekin aurre egitea. Iraina eta deskalifikazioa izan dira bere etsaien eta bide batez baita herrialdearen etsaien ere arma bakarrak. Fuster-en desgrazia handiagoa izan da, beraz: ez bait du ezta erdipurdiko solaskide arrazionalik ere eduki, etsaiak eta arerioak besterik. Rafael-Lluís Ninyoles soziologoak behin eta berriz esan bezala, Joan Fuster-en arerioek ez dute inoiz bere obra-

ren edukina zalantzatan jarri, arazo nazionalaren aurrean berak hartutako jarrera ideologikoa baizik.

Guzti horren gainera, Fuster-ek utzi digun emaitzak itzulerarik gabeko puntua lortua du jadanik, ez Herrialde Valentziarren bakarrik, baita gainerako Herrialde Katalanetan ere: gizarte zibilak eta partidu politiko ez-inboluzionistek bere egin dute, neurri handiagoan edo txikiagoan, Fuster-en mezua. Eta zentzu honetan esan daiteke Fuster-en obrak arrakasta lortu duela bete-betean, irainaren, bonbaren edota autonomi estatutu erregionalek ezarritako barne-muga guztien gainera. Inoiz ez du gizon batek horrenbestearainoko eraginik eduki gizarte baten gainean. Joan Fuster hil da. Goian bego.

JOAN FUSTER-I BURUZKO DATUAK

CURRICULUM VITAE

- 1922 Sueca-n (Ribera Baixa) jaio zen.
- 1946-56 *Verbo* (Alacant) literatur aldizkariaren zuzendari.
- 1947 Zuzenbide-ikasketak bukatzen ditu Valenciako Unibertsitatean.
- 1953 Joaquim Folguera Saria
- 1956 Josep Ixart Saria.
- 1959 Concepció Rabell Saria.
- 1962 Concepció Rabell Saria eta *Per Comprendre* Saria.
- 1962 Castellon de la Plana-ko Gaietà Huguet Fundazioko kide.
- 1968 Bere *Obrs Completes*-en lehen liburukiaren agerpena, homenaldi garrantzitsu bat eskaintzen zaio Valenciako Ateneu Mercantil-ean.
- 1970-80 *Gran Enciclopèdia Catalana*-ren aholkulari nagusia.
- 1971-77 *Gran Enciclopèdia de la Regió Valenciana*-ren aholkulari.
- 1971 *Col·lecció Lletra Menuda*-ren zuzendari.
- 1972 Joan Fuster saria sortzen da.
- 1973 *Collecció de clàssics catalans Albatros*-en zuzendari.
- 1975 Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

- 1976-77 Patronat d'Honor del Congrés de Cultura Catalana-ko lehendakariordea.
- 1978 Institut d'Estudis Catalans-eko kide.
- 1978 Acció Cultural del País Valencià-ko lehendakari.
- 1978 Fundació Josep Renau-ren lehendakari.
- 1979 *L'Espill* aldizkariaren zuzendari.
- 1981 País Valencià-ko letren saria.
- 1984 Honoris causa doktorea Universitat Autònoma de Barcelonan eta Universitat de Barcelonan.

OBRA OSOAK

- Llengua, literatura, història*. Barcelona, 1968.
- Diari 1952-1960*. Barcelona, 1969.
- Viatge al País Valencià*. Barcelona, 1971
- Assaigs (1)*. Barcelona, 1975.
- Literatura i Llegendas*. Barcelona, 1977.

HISTORIA KULTURALARI BURUZKO ESTUDIOAK

- "Notes per a un estudi de l'oratòria vicentina", *Revista Valenciana de Filologia*, IV, 2-4 zk., Valencia, 1954.
- La poesia catalana fins a la Renaixença*. Mexiko, 1954.
- La poesia catalana*. 2 lib. Mallorca, 1956.
- El món literari de sor Isabel de Villena*. Valencia, 1957.
- "Jaume Roig i sor Isabel de Villena", *Revista Valenciana de Filologia*, V, Valencia, 1955-1958.
- Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler*. Barcelona, 1961.
- "Ausiàs March, el ben enamorat", *Revista Valenciana de Filologia*, VI, Valencia, 1955-1962.
- Poetes, moriscos i capellans*. Valencia, 1962.
- El bandolerisme català. La Llegendas*. Barcelona, 1963.
- Heretgies, revoltes i sermons*. Barcelona, 1968.
- Literatura catalana contemporània*. Barcelona, 1972.
- "Plantejaments històrics del teatre valencià", *Els Marges*, 4 zk., 1975.
- La decadència al País Valencià*. Barcelona, 1976.

- Contra el Noucentisme*. Barcelona, 1978.
Notes sobre el llemosí a la València del segle XVI. Barcelona, 1984.
Lectures d'Ausiàs Marc en la València del segle XVI. Barcelona, 1984.

PROSAZKO LITERATUR OBRA

- El descrèdit de la realitat*. Barcelona, 1956.
Les originalitats. Barcelona, 1956.
Figures de temps. Barcelona, 1957.
Indagacions possibles. Mallorca, 1958.
Judicis Finals. Mallorca, 1961.
Qüestió de noms. Barcelona, 1921.
El País Valencià. Barcelona, 1962.
Nosaltres els valencians. Barcelona, 1962.
Diccionari per a ociosos. Barcelona, 1964.
Raimon. Barcelona, 1964.
Cansar-se d'esperar. Barcelona, 1965.
Combustible per a falles. València, 1967.
L'home, mesura de totes les coses. Barcelona, 1967. Hitzaurr.
 J. Molas.
Consells, proverbis i insolències. Barcelona, 1968.
Examen de consciència. Barcelona, 1968.
Hi ha més catalans encara. Barcelona, 1969.
L'Albufera de València. Barcelona, 1970.
Babels i babilònies. Mallorca, 1972.
Exploració de l'ombra. 1974.
Un país sense política. Barcelona, 1976.
El blau de la Senyera. València, 1977.
Qüestió de noms i altres escrits. València, 1979.
Destinat (sobretot) a valencians. València, 1979.
Notes d'un desficiós. València, 1980.
Indagacions i propostes. Barcelona, 1981.
Ara o mai. València, 1981.
Veure el País Valencià. Barcelona, 1983
Panflets polítics. Barcelona, 1985.

POESIA

- Sobre Narcís. València, 1949.
 Ales o mans. València, 1949.
 3 poemes. Alacant, 1949.
 Va morir tan bella. València, 1951.
 Terra en la boca. Barcelona, 1953. Hitzaurr. Josep V. Foix.
 Escrit per al silenci. València, 1954.

EDIZIOAK ETA ANTOLOGIAK

- Pàgines escollides de Sant Vicent Ferrer.* Barcelona, 1955.
Antologia de la poesia Valenciana. Barcelona, 1956.
Recull de contes valencians. Barcelona, 1958.
Ausiàs March: Antologia poètica. Barcelona, 1959.
Un mon per a infants. València, 1959.
Flor d'enamorats, Joan Timonedarena. Valencia, 1973.
La vida de santa Magdalena en cobles, Jaume Gaçullena.
 Valencia, 1973.
Biblioteca valentina, Josep Rodríguezena. Valencia, 1977.
Caciquisme roig, Lluís Bernatena. Valencia, 1984.

HITZAURREAK

- QUART, Pere: *Les decapitacions.* Barcelona.
 BARTRA, Agustín: *Màrcias i Adila.* Barcelona, 1957.
 "Introducció a la poesia de Salvat-Papasseit" in J. Salvat-Papasseit. Barcelona, 1962.
 "Introducció a la poesia de Salvador Espriu" in ESPRIU, S.:
Obra poètica. Barcelona, 1963.
 CARNER, Josep: *Les bonhomies.* Barcelona 1964.
 CESC: *Gargots.* Barcelona, 1965.
 PORCEL, Baltasar: *Els escorpins.* Barcelona, 1965.
 MATEO, José Vicente: *Alacant a part.* Barcelona, 1966.
 "Notes per a una introducció a l'estudi de Josep Pla" in PLA, J.:
El quadern gris. Barcelona, 1966.
 PERMANYER, Lluís: *43 respostes catalanes al Qüestionari Proust.* Barcelona, 1967.

- BEUTER, Pere A.: *Primera part de la història de València*. València, 1971.
- “Nota —provisional i improvisada— sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés” in ANDRES ESTELLES, V.: *Recomane tenebres*. València, 1972.
- GINER SOROLLA, Alfred: *Dol duen les flames*. València, 1973.
- SIMO, Trinitat: *La arquitectura de la renovación urbana en València*. València, 1973
- ARACIL, Rafael; GARCIA BONAFE, Màrius: *Industrialització al País Valencià: el cas d'Alcoi*. València, 1974.
- NINYOLES, Rafael L.: *Idioma i prejudici*. Mallorca, 1975.
- MONLLOR, Ovidi: *Poemes i cançons*. Barcelona, 1977.
- GARES, Josep: *Falç sense mà*. València, 1977.
- “Una postdata, i potser no calia escriure-la” in ANDRES ESTELLES, V.: *Lletra al pintor valencià Josep Renau*. València, 1978
- TROLEG, Isa: *Mari Catúfols*. València, 1979.
- LLACH, Lluís: *Poemes i cançons*. València, 1979.
- MUNTANER, Ramon: *Crònica*. Barcelona, 1979.

ITZULPENAK KATALANERA

- FALKBERGET, John: *La quarta vigília*. Barcelona, 1962.
- CAMUS, Albert: *La pesta*. Barcelona, 1962.
- Id.: *El mite de Sísif*. Barcelona, 1965.
- Id.: *L'home revoltat*. Barcelona, 1966.
- Id.: *L'exili i el regne*. Barcelona, 1967.
- Id.: *L'estrany*. Barcelona, 1967.
- SILONE, Ignazio: *Fontamara*. Barcelona, 1967

ITZULPENAK GAZTELANIARA

- JUAN ARBO, Sebastià: *Verdager*. Barcelona, 1970.

KOLABORAZIOAK LAN KOLEKTIBOETAN

- Un segle de vida catalana*, Ferran Soldevilak zuzendua. Barcelona, 1961.

El llibre de tothom.

Dolça Catalunya. Barcelona, 1968.

Història de Catalunya, Joan Reglàk zuzendua. Barcelona, 1971.

L'aventura editorial a Catalunya. Barcelona, 1973.

Per a una cultura catalana majoritària. Barcelona, 1980.

Reflexions crítiques sobre la cultura catalana. Barcelona, 1983.

Euskaratzailea:
JABIER AGIRRE